

OSEBNOST

Je trajna celota duševnih, vedenjskih in telesnih značilnosti, po katerih se posamezniki razlikujejo.

Osnovne značilnosti:

- Celovitost – zajema vsa področja posameznikovega delovanja (duš., ved., teles.)
- Individualnost – vsak ima svojo, je edinstvena, enkratna in neponovljiva
- Doslednost – osebnost se počasi spreminja

PODROČJA OSEBNOSTI

a) **Temperament** – vključuje čustva in vedenje; nanj najbolj vpliva dednost (ognjevitost, vzkipljivost, mirnost, čustvena labilnost)

***Hipokrat – Gallenova tipologija**

b) **Sposobnosti** – določajo učinkovitost pri reševanju problemov in nalog, nanje najbolj vpliva dednost:

- telesne (moč, raztegljivost,..)
- zaznavne (vid,..)
- umske (inteligentnost, ustvarjalnost)

c) **Telesna zgradba** – vključuje telesne lastnosti (višina, teža); nanjo bolj vpliva dednost

Značilnosti testov inteligentnosti

Lahko so individualni ali skupinski. Rezultate je treba interpretirati previdno. Uporablja se jih pri sprejemanju ljudi v službo, pri štipendijah (za nadarjene), za poklicno usmerjenje, v kliničnih diagnostikah za ugotavljanje specifičnih učnih težav.

To je lahko zgolj neka smernica. Rezultati niso stabilni, nanje vplivajo notranji dejavniki, razpoloženje, motivacija, utrujenost, kot tudi zunanji dejavniki – hrup, temperatura. Največ povejo o posameznikovih sposobnostih v novi, neznani situaciji. Vključujejo konvergentno mišljenje.

Na inteligentnost bolj vpliva dednost kot pa okolje. Dednost bi naj določala 50 – 75% inteligentnosti.

Iz okolja nanjo vpliva PRENATALNO okolje (nosečnost) – kaj se dogaja z mamo.

DRUŽINA – ali ustvarja intelektualno zahtevno okolje, ŠIRŠE OKOLJE – možnosti za šolo, se izobrazba ceni, ČAS IZOBRAŽEVANJA, SAMODEJAVNOST

Rosenthal :

Naredi eksperiment v OŠ. Žrebajo učence in rečejo učiteljem, da so bolj inteligentni, kakor ostali in po enem letu so le ti bolj inteligentni, ker so se učitelji bolj trudili z njimi, pa tudi učenci sami so verjeli vase. (učinek pričakovanja / samo izpolnjujoča prerokba, napoved)

To so izvajali od 1. – 6. razreda in učinek je bil večji v nižjih razredih, ker so bolj vodljivi in nimajo tako razvito inteligentnost.

(eksper. skupina: izbranci; kontrolna: ostali)

?

Večina ljudi je povprečno inteligentnih, duševno manj razvitih je od 2 – 3 % (do 70 točk), za visoko inteligentne veljajo tisti, ki imajo IQ večji od 130 (2 -3 %)

Razlike znotraj skupin so bistveno večje kot razlike med skupinami.

Primer: ženske moški, belci in črnci in priseljenci iz LA

SAMOPODOBA

Je celota predstav, stališč in sodb, ki jih imamo o sebi.

- a) šolska / akademska samopodoba – predstave o svojih sposobnosti učenja; samopodoba o sposobnostih in dosežkih – ko prekineš s polo se to področje preusmeri na sposobnosti in dosežke (če si uspešen v službi, kariera)
- b) telesna samopodoba – predstava o telesnem izgledu, stilu,...; s tem so obremenjeni mladostniki, moški imajo boljšo samopodobo kot ženske
- c) socialna / medosebna samopodoba – predstava o svojih odnosih z drugimi
- d) čustvena samopodoba – predstava o lastnem čustvovanju, izražanju čustev
- e) religiozna samopodoba – predstava o svoji vernosti / nevernosti

Vplivi na oblikovanje samopodobe:

- 1) lastne izkušnje s samim sabo, če se trudiš nekaj narediti in ti uspe, imaš na tem področju dobro samopodobo
- 2) odnosi z drugimi, če so le ti dobri imaš dobro samopodobo
- 3) kako nas vidijo drugi – kar ti drugi govorijo o tebi, postane tvoje mnenje

Motivacijska vloga samopodobe: ljudje z višjo samopodobo si postavijo višje cilje

Značilnosti ljudi s pozitivno samopodobo: so bolj konstruktivno soočajo s problemom, imajo boljše odnose z drugimi, si postavijo višje cilje, so bolj pogumni, niso obremenjeni s sabo, radovedni,...

STOPENJSKI IN NEPREKINJEN OSEBNOSTNI RAZVOJ

- a) **stopenjski razvoj** (Freud, Piaget, Erikson, Koneberg)

Značilnosti:

- razvoj gre po stopnjah, ki se med seboj vsebinsko razlikujejo
- duševni pojavi oz vedenje vsake faze se razlikuje od drugih faz
- vsi ljudje gredo skozi iste faze v istem zaporedju

- b) **neprekinjen razvoj**

Značilnosti:

- spremembe se dogajajo nenehno, a so majhne
- razvoj je postopen, ne v skokih
- tak je razvoj besednjaka, večanje obsega pozornosti, telesna teža, višina

PSIHOSOCIALNI RAZVOJ OSEBNOSTI PO ERIKU ERIKSONU

Izhaja iz Freudove teorije razvoja in pri tem bolj poudari socialni razvoj in razvoj jaza in identitete. Razvleče razvoj skozi celo življenje, ne samo v otroštvu. Razvoj gre naprej zaradi bioloških sprememb / dozorevanje in zaradi spreminjanja zahtev okolja (pri 5 letu ne pričakujejo, da boš sam skrbel zase pri 25 pa) Na razvoj vpliva tudi razrešitev: kriza, ki nastopi v vsakem obdobju.

Kriza je glavni razvojni problem, ki je značilen za vsako obdobje. Uspešno razrešitev krize pomeni, da človek pridobi z razrešitvijo pozitivne posledice. Če krize ne rešiš, se ti vleče v naslednje obdobje. Vsi gredo čez vse faze. Psihosocialni razvoj pomeni spremembe pri dojemanju drugih in spremembo pri odnosu do drugih ljudi.

Obdobja osebnostnega razvoja

Človek se razvija po vseh področjih: telesno, kognitivno, čustveno, socialno, osebnostno – skozi celo življenje.

1) Prenatalno obdobje

Na razvoj ploda vpliva prehrana, zdravje, stres, uživanje drog.

2) Obdobje otroštva (0 – 12)

a) Zgodnje otroštvo (0 – 2)

Človek hitro pridobiva na teži in višini. Otrok shodi, začne govoriti, uči se povezovati zaznave z gibi. (senzo – motorična stopnja), obstaja stalnost objekta, otrok pride do uvida, oblikuje močno čustveno povezavo do tistega, ki se z njim ukvarja, razvijejo se osnovna čustva, razloči sebe od drugih ljudi

b) Srednje otroštvo (2 -6)

Otrok ne raste več tako hitro kot v fazi A, a še vedno hitro, razvije se groba motorika, fina retorika mu povzroča težave, začnejo se oblikovati spolne vloge, oblikujejo se moralna čustva (sram, občutek krivde), razvoj mišljenja – predoperativno mišljenje, odsotnost konzervacije, centralizacija, irreverzibilnost

c) Pozno otroštvo (6 – 12)

Otrok raste še bolj počasi, telesna moč se poveča, razvija se fina motorika, pomembnejši kakor prej postanejo odnosi med vrstniki, je na nivoju konkretnih operacij – razmišlja logično na konkretnih primerih, poveča se obseg in trajanje pozornosti, besedišče se širi, stavki so še bolj kompleksni, poveča se stopnja introspekcije (zaveda se svojih počutij), otrok gre v šolo

3) Mladostništvo (12 – 18)

Pride do telesne in spolne zrelosti, nekateri še hitro rastejo, konflikt med jasno in zmedeno identiteto, družina postane manj pomembna, pomembnejši postanejo vrstniki, prihaja v konflikte z avtoritetami, otrok razmišlja abstraktno, logično, veliko eksperimentirajo, pretirana okupacija s sabo

4) Odraslost

a) Zgodnja odraslost (18 – 40)

Doseže telesni in psihični vrhunec, potem postopoma začne upadati, odnosi s prijatelji so manj intenzivni in se bolj navežejo na eno osebo (partner), oblikuje se lastna družina, nastanejo problemi z vzgojo lastnih potomcev, kariera, ljudje se odselijo od doma, realističen pogled na svet

b) Srednja odraslost (40 – 65)

Ljudje opazijo, da postopoma njihove telesne in psihične sposobnosti nazadujejo ali stagnirajo, vid se slabša, lastni otroci se začnejo oddaljevati (prazno gnezdo), sooča se z vprašanji: npr. kaj sem dosegel (če ni odgovor ja, zapadejo v krizo srednjih let), starejši znanci, sorodniki začnejo umirati, imajo veliko življenjskih izkušenj in so bolj previdni, ko počnejo nekatere stvari

5) Pozna odraslost / starost (65 (ko gre v pokoj) - ..)

Človek preneha hoditi v službo, telesne funkcije začnejo postajati problematične, težave s senzoričnim funkcijami, socialna izolacija, težave s spominom, težave z orientacijo v novih situacijah, veliko znancev je mrtvih

OSEBNOSTNA ZRELOST

Pomeni razvito in skladno delovanje osebnosti (nimaš konfliktov), ki omogočajo posamezniku da na ustrezen, konstruktiven način uravnava svoje življenje: ne pomeni, da si brez problemov, ampak le to, da jih znaš konstruktivno reševati.

Področja osebnostne zrelosti:

- a) telesna zrelost
- b) čustvena zrelost:
 - raznolikost čustev
 - ustreznost čustev glede na situacijo
 - sposobnost uravnavanja in izražanja čustev
- c) spoznavna zrelost:
 - razvitost abstraktnega mišljenja
 - sposobnost načrtovanja prihodnosti
 - napredovanje v procesu izobraževanja
- d) socialna zrelost:
 - spoštovanje drugih ljudi
 - strpnost drugače mislečih
 - sposobnost komuniciranja z drugimi ljudmi
 - prilagojenost družbenemu življenju
- e) moralna zrelost :
 - izoblikovanost lastnega sistema vrednot
 - upoštevanje utemeljenih družbenih norm
 - ravnanje v skladu s svojimi moralnimi normami

TEORIJE OSEBNOSTI

a) PSIHOANALITIČNE oz PRIHODINAMIČNE (Freud, Jung, Erikson)

Osnovni pojmi:

- Nezavedno
- Libido
- Id, ego, superego
- Kolektivno nezavedno
- Arhetipi
- Kriza
- Motivacija – ta šola utemelji osebnost na motivacijskih procesih

b) DISPOZICIJSKE oz STRUKTURNE (Kretschmer, Hipokrat – Gallen, Eysenck)

Osnovi pojmi:

- Dednost je za razvoj osebnosti centralna
- Tipi
- Dimenzije
- Osebnostne lastnosti
- Hočejo poiskati zgradbo osebnosti

c) VEDENJSKE oz BEHAVIORISTIČNE (Skinner, Bandura)

Osnovni pojmi:

- osebnost je za posameznika značilen način vedenja
- vedenje
- okolje
- učenje

d) HUMANISTIČNA PSIHOLOGIJA (Maslow, Rogers, Frankl)

Osnovni pojmi:

- samoaktualizacija
- posameznikova svoboda
- posameznikovo doživljanje sveta
- samopodoba
- brezpogojno sprejemanje
- pristnost
- pozitivno vrednotenje drugih ljudi

f) KOGNITIVNE (Piaget)

Osnovni pojmi:

- mišljenje
- miselna struktura
- način spoznavanja sveta oz podatkov